

Op beroep gebaseerde levensverwachting: actuariële billijkheid bij het bepalen van de wettelijke pensioenleeftijd¹

Of de wettelijke pensioenleeftijd al dan niet moet worden gedifferentieerd op basis van de zwaarte van beroepen blijft een punt van discussie. Dit artikel draagt bij aan deze discussie door na te gaan in hoeverre er op beroep gebaseerde verschillen in levensverwachting bestaan, en in welke mate gezondheid deze verschillen verklaart.

NAAR EEN RECHTVAARDIG PENSIOENSTELSEL

Actuariële billijkheid wordt beschouwd als een belangrijk aspect van een rechtvaardig pensioenstelsel en kan worden opgevat als 'gelijke behandeling voor gelijke risico's' (Landes 2015). In een actuariële billijk pensioenstelsel zijn de bijdragen van een individu (plus rente) in proportie met de verwachte tijdsduur waarin ze zullen worden genoten, dat wil zeggen de levensverwachting van het individu. Bij een uniforme wettelijke pensioenleeftijd hebben hoofdarbeiders meer baat bij het pensioenstelsel dan handarbeiders, omdat zij een langere levensverwachting hebben. Een uniforme wettelijke pensioenleeftijd doet dus geen recht aan de sociaal zeer ongelijk verdeelde levenskansen en is niet actuariële billijk. Aanpassing van premies en uitkeringen aan verschillen in levensverwachting zou herverdeling naar een actuariële billijk tweede-pijler pensioenbeleid kunnen bewerkstelligen. Dit artikel stelt een mechanisme voor waarmee dit zou kunnen worden bereikt.

Een manier om pensioenbeleid actuariële billijk te maken, is door middel van vervroegde uittredingsregelingen. Deze regelingen impliceren veelal dat de vervroegd uitgetreden werknemer een lager pensioeninkomen zal krijgen. Sommige Europese landen bieden mogelijkheden voor vervroegde uittreding voor werknemers in specifieke categorieën van zware beroepen. Het concept 'zwaar beroep' is echter vaak niet duidelijk afgebakend en wordt willekeurig toegepast. Het onderzoek waarop dit artikel is gebaseerd, had tot doel een objectieve methode te ontwikkelen om actuariële billijke pensioenleeftijden te bepalen door de levensverwachting naar beroepsklasse te kwantificeren. Door vervolgens deze beroepsklasse-specifieke levensverwachting te koppelen aan de pensioenopbouw zou de actuariële billijkheid van een pensioenstelsel kunnen worden verbeterd. Werknemers in beroepsklassen met een kortere levensverwachting kunnen dan worden gefaciliteerd om eerder met pensioen te gaan door hun pensioenopbouw aan te passen. Zij leveren dan geen pensioeninkomen in na hun pensionering.

De beroepsklassen die wij in ons onderzoek hanteren, zijn ingebed in bedrijfssectoren. Het gebruik van sector als onderzoekseenheid biedt een aantal voordelen. Ten eerste zijn in de meeste landen pensioenrechten en -bijdragen gekoppeld aan de sector. Ten tweede kunnen de sociale partners in sector-specifieke Cao-onderhandelingen beslissen over variaties in het pensioenbeleid (Wiß, 2015). Ten derde zijn in

Nederland pensioenfondsen, de instituten die de werkgerelateerde pensioenuitkeringen verstrekken, binnen sectoren georganiseerd.

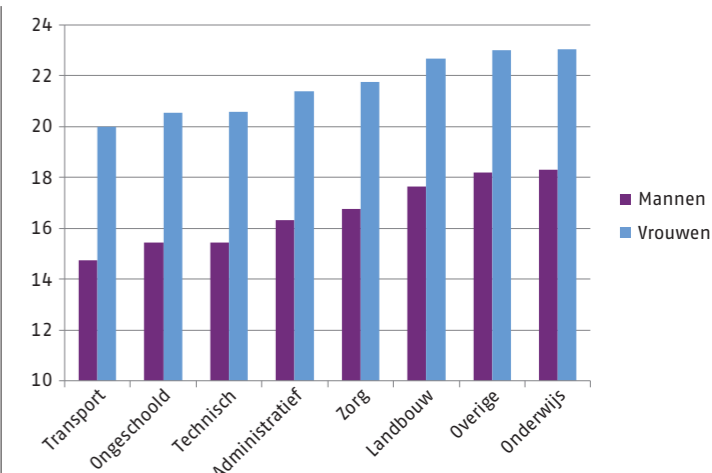
ACHT BEROEPSKLASSEN

We gebruiken gegevens uit 1992-93 van 2.531 deelnemers aan de Longitudinal Aging Study Amsterdam (LASA) in de leeftijd van 55-85 jaar, die in 1992-93 of in het verleden betaald werk deden of hadden gedaan. Het beroep dat zij het langst hadden uitgeoefend werd in het onderzoek betrokken. Deze 2.531 deelnemers zijn in de tijd gevolgd, waarbij de sterfte is vastgesteld met behulp van de Gemeentelijke BasisAdministratie (Hoogendijk et al 2020). Aan het eind van 2019, dus na 27 jaar, was 84% van deze deelnemers overleden. Op basis van de sterftegegevens werd voor iedere deelnemer de levensduur bepaald. Voor de nog levende 16% werd de levensduur geschat. De gemiddelde levensduur van de deelnemers in een beroepsklasse is de levensverwachting van die beroepsklasse.

De beroepen werden ingedeeld in dertien brede beroepsklassen, in de eerste plaats op basis van de sector (bijvoorbeeld landbouw/veeteelt, zorg, onderwijs), en vervolgens op basis van beroepsniveau (afgeleid van vereiste opleiding en werkervaring) en taken (bijvoorbeeld pluimvee houden, verplegen, onderwijs geven) (CBS, 2001). Voor ons onderzoek hebben we uit deze dertien de zeven grootste beroepsklassen geselecteerd: ongeschoold-algemeen, technisch, transport, administratief/handelaar, zorg, landbouw en onderwijs. Samen vormen deze zeven beroepsklassen 92% van de steekproef. De overige beroepsklassen telden minder dan 90 onderzoeksdeelnemers en zijn samengevoegd, namelijk natuurwetenschappen, juridisch/veiligheid, cultuur, sociale wetenschappen en management. De samengevoegde klasse wordt aangeduid als 'overige'.

VERSCHILLEN IN LEVENSV ERWACHTING TUSSEN DE BEROEPSKLASSEN

De levensverwachting vanaf de 65-jarige leeftijd is 16,5 jaar voor mannen en 21,5 jaar voor vrouwen. De transportberoepen hebben de kortste en de onderwijsberoepen de langste levensverwachting (figuur 1). Voor mannen bedraagt het verschil 3,6 jaar; voor vrouwen is dit 3,1 jaar. Daartussenin bevinden zich, in oplopende volgorde, de ongeschoold-algemene, technische, administratieve, zorg-, landbouw- en overige beroepen. Aan de onderkant van het spectrum ligt de levensverwachting van de transportberoepen dus 1,8 jaar lager dan gemiddeld voor mannen en 1,5 jaar voor vrouwen. Aan de bovenkant van het spectrum hebben de onderwijsberoepen een levensverwachting die voor mannen 1,8 jaar en voor vrouwen 1,6 jaar hoger is dan gemiddeld. Deze verschillen zouden impliceren dat mannelijke werknemers per arbeidsjaar in het transport bijvoorbeeld een 10% (1,8 / 16.5) hogere pensioenopbouw zouden moeten realiseren om recht te hebben op een verhoudingsgewijs vroegere wettelijke pensioenleeftijd dan mannelijke werknemers in een beroepsklasse met een levensverwachting van 16,5 jaar. Stappen zij naar een andere beroepsklasse over, dan realiseren zij voor hun arbeidsjaren in deze beroepsklasse een andere pensioenopbouw.

Figuur 1. Levensverwachting op 65-jarige leeftijd naar beroepsklasse voor mannen en vrouwen

Bron: Longitudinal Aging Study Amsterdam (LASA), 1992-93 tot en met 2019

GEZONDHEID ALS VERKLARENDE FACTOR IN HET VERBAND TUSSEN BEROEPSKLASSE EN LEVENSV ERWACHTING

Voor onze berekening van op beroepsklasse gebaseerde levensverwachting, hebben we historische gegevens gebruikt. Beroepen veranderen echter in de loop der jaren in termen van taakgebruik en eisen, waardoor de beroepsgerelateerde levensverwachting van eerdere generaties niet geldt voor degenen die vandaag de dag in dezelfde beroepen werken. Om dit probleem op te lossen, testen we in de historische gegevens van LASA in hoeverre de samenhang tussen beroepsklasse en levensverwachting wordt verklaard door gezondheid. Als gezondheid inderdaad een verklarende factor van deze samenhang is, moeten er vergelijkbare verschillen in gezondheid en levensverwachting tussen de beroepsklassen bestaan en kunnen we huidige gezondheidsverschillen tussen beroepsklassen gebruiken om een actuariële billijke wettelijke pensioenleeftijd te berekenen.

Om de implementatie in de praktijk van de pensioenverzekering te vergemakkelijken, hebben we eerst vijf gezondheidsmaten geselecteerd die vaak beschikbaar zijn in registergegevens, namelijk aantal ziekte-dagen, aantal gebruikte medicijnen, ziekenhuisopname, poliklinische bezoeken en huisartscontact. Voor gevoeligheidsanalyses hebben we zeven andere gezondheidsmaten uit LASA geselecteerd waarvan is bewezen dat ze 'beste' voorspellers zijn voor de levensduur, namelijk vier chronische ziekten, functionele beperkingen, ervaren gezondheid en cognitief functioneren (Suemoto et al 2017).

Van de eerste vijf gezondheidsmaten verklaart het medicijngebruik het grootste deel van de samenhang tussen beroepsklassen en levensduur, variërend van 16% voor ongeschoold-algemene beroepen tot 9% voor administratieve beroepen. Alle vijf gezondheidsmaten tezamen verklaren 19-21% van de lagere levensverwachting van ongeschoold-

Prof. dr. D.J.H. Deeg (links) is als emeritus hoogleraar Epidemiologie van de veroudering verbonden aan de afdeling Epidemiologie en Data Science, Amsterdam Public Health research institute, Amsterdam UMC, locatie VU Medisch Centrum, Amsterdam.

Dr. W. De Tavernier (midden) was ten tijde van het onderzoek postdoctoraal onderzoeker bij het Centre for Comparative Welfare Studies, Aalborg University, Aalborg, Denmark, en werkt nu bij de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, Parijs.

Dr. S. de Breij is postdoctoraal onderzoeker bij de afdeling Epidemiologie en Data Science, Amsterdam Public Health research institute, Amsterdam UMC, locatie VU Medisch Centrum, Amsterdam.

algemene, transport-, technische en administratieve beroepen. De zeven 'beste' voorspellers verklaren een aanzienlijk groter deel van de samenhang tussen beroepsklassen en levensduur. Voor de ongeschoold-algemene beroepen is dat liefst 66%; voor de technische en transportberoepen is dat 48% respectievelijk 42%. Voor de administratieve beroepen was de verklarende waarde 20%, en dus vergelijkbaar met die van de eerste vijf gezondheidsmaten.

CONCLUSIES

Onze bevindingen dat mensen met ongeschoold-algemene, technische en transportberoepen aanzienlijk kortere overlevingsduren hebben dan mensen met academische beroepen komen overeen met de schaarse literatuur die beroepsklasse koppelt aan mortaliteit (bijvoorbeeld Katikireddi et al 2017). Bovendien vonden we dat gezondheid een aanzienlijk deel van de samenhang tussen beroepsklasse en levensverwachting verklaart. Deze bevindingen laten zien dat de gemiddelde gezondheid op een vergelijkbare manier verschilt tussen beroepsklassen als de levensverwachting en dus als criterium voor actuariële billijkheid kan worden aangewend.

Behalve onze invalshoek van actuariële billijkheid zijn andere invalshoeken mogelijk om tot differentiatie van de pensioenleeftijd te komen. Opleidingsverschillen in levensverwachting zijn bijvoorbeeld goed gedocumenteerd. Wij menen echter dat verschillen naar beroepsklasse/sector beter te hanteren zijn in de praktijk. Een veelbesproken invalshoek is de lengte van de loopbaan. Deze gaat uit van de 'billijkheid' om een gelijk aantal jaren aan de arbeidsmarkt deel te nemen. In ons geval gaan we uit van de 'billijkheid' om na de pensionering nog een gelijk aantal jaren te leven.

Het is belangrijk op te merken dat het uitgangspunt van actuariële billijkheid alleen vereist dat premies en verwachte uitkeringen in evenwicht moeten zijn, ongeacht of de oorzaak van die verschillen ligt in de beroepsblootstelling of in factoren buiten het beroep om. Een andere opmerking is dat er binnen sectoren verschillen blijven bestaan naar beroepszwaarte. Dit kan gevolgen hebben voor de acceptatie van de door ons voorgestelde pensioenregels.

DIFFERENTIATIE VAN PENSIOENBELEID OP BASIS VAN GEZONDHEIDSVerschillen TUSSEN BEROEPSSECTOREN IS AAN TE BEVELEN OM TOT ACTUARIËLE BILLIJKHEID TE KOMEN

Wij zien twee soorten implicaties van onze bevindingen. De eerste is dat zij helpen bij het bepalen van actuariële billijke pensioengerechtigde leeftijden. De tweede is dat er blijvend aandacht nodig is voor het verbeteren van de gezondheid op de werkplek. Gezondheidsinterventiestudies op de werkplek laten tot nu toe echter geen veelbelovende resultaten zien, dat wil zeggen dat de effecten klein of afwezig zijn (bijvoorbeeld Söderbacka et al 2020). Totdat effectieve interventies zijn ontworpen, is differentiatie van pensioenbeleid op basis van gezondheidsverschillen tussen beroepssectoren aan te bevelen om tot actuariële billijkheid te komen. ■

1 – Dit onderzoek is een verkorte weergave van: Deeg DJH, De Tavernier W, de Breij S. Occupation-based life expectancy: actuarial fairness in determining statutory retirement age. *Front Sociol* 2021; 6: 675618. doi: 10.3389/fsoc.2021.675618. Het onderzoek werd gefinancierd door het Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement (CRG2020.01).

Literatuur

CBS (2001). *Standaard Beroepenclassificatie 1992*. Editie 2001. Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hoogendijk EO, Deeg DJH, de Breij S, et al. The Longitudinal Aging Study Amsterdam: cohort update 2019 and additional data collections. *Eur J Epidemiol* 2020; 35(1): 61–74. doi: 10.1007/s10654-019-00541-2

Katikireddi SV, Leyland AH, McKee M, Ralston K, Stuckler D. Patterns of mortality by occupation in the UK, 1991–2011: a comparative analysis of linked census and mortality records. *Lancet Public Health* 2017; 2: e501–512. doi: 10.1016/S2468-2667(17)30193-7

Landes X. How fair is actuarial fairness? *J Bus Ethics* 2015; 128(3): 519–533. doi: 10.1007/s10551-014-2120-0

Söderbacka T, Nyholm L, Fagerström L. Workplace interventions that support older employees' health and work ability – a scoping review. *BMC Health Services Res* 2020; 20: 472. doi: 10.1186/s12913-020-05323-1

Suemoto CK, Ueda P, Beltrán-Sánchez H, et al. Development and validation of a 10-year mortality prediction model: meta-analysis of individual participant data from five cohorts of older adults in developed and developing countries. *J Gerontol Med Sci* 2017; 72(3): 410–416. doi: 10.1093/gerona/glw166

Wiß T. From welfare states to welfare sectors: Explaining sectoral differences in occupational pensions with economic and political power of employees. *J Eur Soc Pol* 2015; 25(5): 489–504. doi: 10.1177/0958928715611006

Leergang Corporate Risk

START 12 mei 2022

De leergang in het kort

- 4 lesdagen
- 24 PE-punten
- € 2.750

Deze leergang is speciaal ontwikkeld voor actuariële en/of financieel professionals die hun kennis van Corporate Risk willen verbreden en verdiepen. U bent werkzaam in de 1e lijn risicomanagement of u start of begint met een risicomanagementfunctie buiten de financiële sector.

Informatie > Inge Teutelink op telefoonnummer 030-6866159 of per e-mail inge.teutelink@ag-ai.nl
Direct inschrijven > www.ag-ai.nl/leergangen

Actuarieel Instituut®